

[Analogie mezi mýtem a pamětí]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[1981 \[rukopisný sešit\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[1981 \[rukopisný sešit\]](#)

- ◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 31. 5. 1981
- ◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 31. 5. 1981

[Analogie mezi mýtem a pamětí]

Mezi mýtem a pamětí je jistá podstatná strukturální analogie: v mýtu se člověk identifikuje s nějakým archetypem (alespoň podle Eliadeho pojetí), a v paměti se člověk identifikuje se svou individuální uplynulou situací. V obou případech je touto identifikací zpřítomňováno něco minulého, uplynulého, na čem už se (zdánlivě) nemůže nic změnit, co je možno si jen znovu uvědomit, znovu to prožít, znovu to oživit a učinit přítomným (což subjektivně může být ovšem prožíváno jako účast nějaké přítomnosti na pevné minulosti).

Podobnost mezi mýtem a pamětí je v tom, že v obojím je nepřítomen prvek distance, nikoliv dodatečně uvědomované. Člověk ponořený do mytického rituálu nebo mytického vyprávění je stržen do času a prostoru, který fakticky není časem a prostorem jenom vlastním, tj. prožívá čas a prostor jakéhosi mytického dění – dění-mýtu. V paměti je tomu stejně: živá vzpomínka nás přenáší do fakticky odlehleho prostoru i času, vytrhuje nás z naší aktuální přítomnosti, a my se ocitáme v přítomnosti bývalé, odplynulé, minulé. Čtení napínavého románu či detektivky nás rovněž vytrhuje z naší vlastní přítomnosti a vtahuje nás do přítomnosti docela cizí. To však není možné, jestliže se alespoň do jisté míry nedokážeme identifikovat s nějakou románovou postavou. Pouze literární kritik nebo historik, recenzent nebo korektor je schopen číst takový román z odstupů a všimnout si jenom jazyka díla, literárních prostředků, sujetu a jeho zpracování atd. Protože jsme zkušenými čtenáři a protože jsme četli už mnoho kritik a recenzí, ba mnoho studií o literatuře a o kritice apod., můžeme se tu a tam při četbě odtrhnout od dějů románu; ale k tomu je zapotřebí jisté zkušenosti a také jisté praxe. Malé děti se noří do četby i nepříliš dobře napsaných knížek takřikajíc celé, bez schopnosti a bez vůle si zachovat nebo tu a tam obnovit odstup.

Posuzováno zvenčí (tj. z odstupů) představuje takové ponoření do četby napínavého románu „fakticky“ odstup od aktuální „faktické“ situace čtenáře. Čtenář utíká, uniká svému prostředí a vžívá se do úplně jiného. Je to však odstup, který není pouhým počátkem přístupu, nýbrž z kterého návrat znamená spíše probuzení, prolomení tenkého přediva představivosti a propadnutí čtenáře zpět na tvrdou zem reálné skutečnosti. Zejména není tento odstup prožíván jako odstup, ale faktičnost tohoto odstupů je zapomínána či spíše vytěšňována z povědomí spolu s celou aktuální zasazeností do „skutečné“ přítomnosti. Nicméně fakt odstupů, totiž v podobě „vytržení“, je tu a nemůže být oddisputován. O bude se nutně prosazovat i nadále, zejména pak ve vztahu k onomu novému času a prostoru, jehož minulé přítomnost je znovu prožívána jako přítomnost aktuální (anebo jehož cizí přítomnost je prožívána jako vlastní na základě ztotožnění s nějakou skutečnou nebo i jen vymyšlenou postavou, o jejíž čas a prostor jde). To znamená, že odstup, umožňující zapomenout na přítomnost faktickou, může dovést i k zapomenutí na přítomnost cizí nebo minulou (literárně toho bývá už odedávna používáno jako formy „povídky v povídce“ apod.). Ale tento „odstup“ je vlastně jen v „přeskoku“ z jedné přítomnosti do jiné přítomnosti. Vlastní problém není de facto v odstupů od vlastní (nebo přivlastněné) přítomnosti, nýbrž v novém typu přístupu k tomu, od čeho jsme získali odstup, aniž by to byl pouhý zpětný přeskok. Když mluvíme o odstupů jako nezbytném předpokladu následujícího přístupu, nemáme na mysli ztrátu toho, od čeho jsme se distancovali, nýbrž nalezení nového stanoviska, nového místa, odkud se nám to, od čeho jsme se distancovali, jeví v nové perspektivě (tj. právě z distance). A tento přístup z distance je právě tak cizí mýtu jako paměti (s tou

výhradou, že máme na mysli upamatování na skutečnou situaci, nikoli na nějaký minulý náš přístup k této situaci z distance, přičemž distance tu bylo dosaženo již v minulosti a není založena od té doby proběhlým časovým intervalem).

(Račice, 810531-2.)